

ელენე ბაგუშია

ერის კულტუროლოგიური გაგებისათვის

ერი ისტორიული ფენომენია. ეროვნული ცნობიერება აყალიბებს ადამიანს ადამიანად. ეროვნული ფენომენის ემოციური მუხტი ადამიანთა შორის ურთიერთობას თან ახლავს. ამასთან, თეორიულ ასპექტში ერის პრობლემების კვლევას ემოციური დატვირთვა ნაკლებად აქვს; თუმცა მკვლევარს გააჩნია ემოციური დამოკიდებულება თავის კვლევის საგანთან - ამ შემთხვევაში ერის პრიბლემასთან.

მსოფლიო ცივილიზაციაში მონაწილეობა ეროვნული თვითშეგნების გარეშე ვერ წარმოუდგენია ზვიად გამსახურდიას: „...ის ქართველი, ვინც „გაინგლისელდება“, „გარუსდება“, „გაამერიკელდება“, „გაგერმანელდება“, „გაფრანგდება“, ვერასოდეს გახდება ინგლისელი, გერმანელი, ფრანგი, რუსი, ამერიკელი და ქართველობასაც დაჰკარგავს, და თუ ქართველებად დავრჩებით და თანაც ვეზიარებით ამ ერების კულტურებს, გავაფართოვებთ და გავამდიდრებთ ჩვენს სამყაროს, გავზდებით ნამდვილი მსოფლიოს მოქალაქენი. ევროპული ინტეგრაციაც ასე უნდა გავიგოთ და არა როგორც ეროვნული ინდივიდუალობის წაშლა და გადათქვევა“ (ზ. გამსახურდია, 1992).

ერის რაობისადმი მიძღვნილ ზოგ გამოკვლევაში გატარებულია აზრი, რომ თუ ჭეშმარიტება გვინდა გავიგოთ, არავითარ შემთხვევაში არ უნდა დავუჭეროთ იმ ადამიანებს, რომლებიც ეროვნულ ღირებულებებს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებენ; მეტიც, ზოგის აზრით, ეროვნული ღირებულებები მეორეხარისხოვანია...

ქართული ფსიქოლოგოური სკოლის ფუძემდებელი, განწყობის ფსიქოლოგიის მამამთავარი დიმიტრი უზნაძე წერს: „ცხოვრების აზრი ღვთისაგან დაწყებული საქმის განწყობაა; იგი განსულიერება და გაცხოველებაა მთელი მსოფლიოსი, ხოლო სუბიექტი ანუ აგენტი, რომელსაც მისი ძალა შესწევს ან ეს დაკისრებულიც აქვს, ცალკე ეროვნების სულია. ეროვნული სული კი ის საერთო ატმოსფეროა, რომელსაც ყნოსავს და ისისხლბორცებს ეროვნების ყველა წევრი. იგი ცნობიერების შინაარსის პირველი საერთო შთაბეჭდილებებით შექმნილი ერთიანობაა. ეს ერთიანობა საფუძველია ახალ შთაბეჭდილებათა ერთნაირი შეფასებისა და შეთვისებისა. იგი ამგვარად განვითარების, ერთი და იმავე გზის არჩევაა, და რადგან მთელი მომავალი ყოველთვის წარსულისა და მყოფადის წიაღთაგან გამომდინარეობს და ირღვევა, ამიტომ ეროვნული სული მთელი მომავალი კულტურის განსაზღვრული სახისადმი მისწრაფებაა. ამ თვალსაზრისით აშკარა ხდება ის სიღრმე მრავალსხვაობისა, რომელიც ეროვნებათა სულზეა აღბეჭდილი, და რადგანაც დაწყებულ გზაზე სიარულის მიტოვება და უკან დაბრუნებაც სულიერი ცხოვრებისათვის შეუძლებელია, ვინაიდან ეს დაბრუნება წარსულის განცდა იქნებოდა, ესეც კიდევ ახალ ამოუშლელ ელემენტით შევიდოდა სულიერი ცხოვრების ფარგლებში და მის დანსაკუთრებულობას სხვებთან შედარებით კი არ მოსპობდა. კიდევ უფრო გააღრმავებდა, ამიტომ ცოცხალი ერისათვის მეორე ერში მისი გათქვეფა ან ასიმილაცია სიკვდილსა და სრულ მოსპობას უდრის“ (დ. უზნაძე, 1914).

ზვიად გამსახურდიასათვის ერი წარმოადგენს ცოცხალ მთლიანობას და

იგი უმაღლესი და უმთავრესი რამ არის ადამიანთა ცხოვრებისა, პიროვნება არ არსებობს ეროვნების გარეშე. მისი აზრით, ადამიანი „კულტურულ არსებად“ იქცევა, როცა ეზიარება კულტურას, კულტურა კი მხოლოდ ეროვნული არსებობს - ბავშვი ითვისებს კონკრეტულ ენას, ზნე-ჩვეულებებს, ტრადიციებს, სარწმუნოებასა და ა. შ. კულტურას. მხოლოდ ერში ხდება ადამიანის, როგორც ინდივიდის, ბიოლოგიური არსების ამაღლება სრულყოფილი პიროვნების საფეხურამდე, რის გარეშე სრულყოფილი გონითი სამყაროს შენება შეუძლებელია და ამიტომ ერს უნდა მიეცეს უპირატესობა კაცობრიობის წინაშე, რათა ცივილიზაცია განვითარდეს.

ერის კონცეფციითა მრავალფეროვნებაში ორი ძირითადი მიმართულებაა: პრიმორდიალისტური - პეროენიალისტური და მოდერნისტული. ერის პრიმორდიალისტური გაგების ორი მიმართულებაა: ბიოლოგისტურ-რასობრივი და კულტურისეული. პირველი გაგებით, „ეროვნული ჯიში“, „ეროვნული გენი“, „სისხლის ყივილი“. გამოდის რაღაც რასა — ადამიანთა ჯგუფი, განსაზღვრული ბიოლოგიური ფიზიკური ანთროპოლოგიური ნიშნებით. ამ გაგებით, ნაციონალიზმი გაიგივებულია რასიზმთან, რაც, ჩვენი აზრით, არაპართებულია. კულტურისეული პრიმორდიალიზმი იზიარებს თეზისს ერის ზეისტორიულობის შესახებ, ერს უყურებს როგორც, უპირველეს ყოვლისა, კულტურისეულ ფენომენს.

კულტურისეული პრიმორდიალიზმის მამამთავერად ევროპულ აზროვნებაში ითვლება გერმანელი განმანათლებელი, ფილოსოფისი იოჰან ჰენიდერი. შესაბამისად, ერის ფენომენის შენარჩუნების, ეროვნული კუთვნილების გადაცემის ძირითად მექანიზმად ჩაითვლება არა უბრალოდ ბიოლოგიური მემკვიდრეობითობა, არამედ კულტურული მემკვიდრეობითობა, ტრადიცია. ჩვეულებრივ (თუმცა ამის ლოგიკური აუცილებლობა არ არსებობს) ეროვნული კულტურის და, შესაბამისად, საერთოდ ეროვნული ფენომენის საკვანძო ელემენტად ცხადდება ენა. ამ შემთხვევაში ენა გაგებულია არა ვიწრო ფუნქციური გაგებით, არა როგორც მხოლოდ საგნიფიკაციის და კომუნიკაციის საშუალება, არამედ მას გაცილებით ფართო მნიშვნელობა ენიჭება. ჰერდერის აზრით, ენა მსოფლზედგაა: ენის სტრუქტურა, მისი შინაგანი თვისებები ზომით განსაზღვრავს ადამიანის დამოკიდებულებას სამყაროსადმი, მის ღირებულებებს, გრძნობათა ბუნებას, შესაბამისად, ცხოვრების წესს.

ამრიგად, სწორედ ენობრივი მსოფლზედვის განუმეორებლობას ეყრდნობა ეროვნული კულტურების ორიგინალურობა, ენებისა და ეროვნული კულტურების მრავალფეროვნება, კაცობრიობის არაერთსაზოვნება.

ერის ბიოლოგიურ-რასობრივი მიდგომით, ადამიანის ეროვნული კუთვნილებაც ობიექტური მოცემულობაა და არანაირად არაა დამოკიდებული ადამიანის ნებაზე. ერის კულტურისეული კონცეფცია ამ მხრივ უფრო მოქნილია.

ადამიანის მიკუთვნება ამა თუ იმ ერისადმი განსაზღვრულია არა მისი გენეტიკური კოდით, არამედ მისი ჩართულობით ამა თუ იმ კულტურაში. სხვა სიტყვებით: იმით, თუ რომელი კულტურა (ენა, ზნე-ჩვეულებები, ადამიანთა შორის ურთიერთობის წესები და ა. შ.) არის მისთვის მშობლიური. შესაბამისად, კულტურისეული მიდგომა შესაძლებლად თვლის კულტურულ ასიმილაციას: როდესაც უცხო ეროვნების ადამიანი თუ ჯგუფი „გაიმშობლიურებს მოცემული ერის კულტურას და, შესაბამისად, ეროვნულ კუთვნილებასაც შეიცვლის (ქართული ენა ამგვარ მოდიფიკაციას აღნიშნავს შესაბამისი ენობრივი ფორმით:

„გაქართველდება“, „გარუსდება“, „გათათრდება“, „გასომხდება“ და ა.შ.). ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში ასიმილაციის თუ ინტეგრაციის ფაქტი შეიძლება დადებითად ფასდებოდეს ამა თუ იმ ეროვნული ჯგუფის პოზიციით, მაგრამ თავისთავად ის მეტ ასპარეზს აძლევს ადამიანს მისი პიროვნული ბედის გადასაწყვეტად.

ერის კულტუროლოგიური გაგება უფრო მოქნილია ისტორიასთან მიმართებითაც. მართალია, როგორც უკვე ვთქვით, ერის ფენომენი, კაცობრიობის ერებად დაყოფის ფაქტი აქაც ზეისტორიულადაა მიჩნეული, მაგრამ თავისი სახე, თავისებურება ყოველი ცალკეული ერისა, ასე თუ ისე, ექვემდებარება ისტორიულ ცვალებადობას. კულტურულმა ტრადიციამ, ბიოლოგიურ-გენეტიკური კოდისაგან განსხვავებით, შეიძლება ისტორიულ პროცესებში გარკვეული მოდიფიკაცია განიცადოს, ამიტომ აქაც იგივე ითქმის, რაც ცალკეული პიროვნების ეროვნული კუთვნილების შემთხვევაში: ერის კულტურისეული გაგება შესაძლებლად მიიჩნევა ეროვნულ-კულტურისტული ტრადიციის „ფერისცვალებას“.

ცნობილი მეტაფორა:

კაცობრიობა ორკესტრია, ყოველი ცალკეული ერი ერთ-ერთი ინსტრუმენტი. ორკესტრის ჟღერადობისათვის ყოველი ინსტრუმენტია აუცილებელი, ნებისმიერი მათგანის დაკარგვა დანაკარგია მთელი ორკესტრისათვის. ისტორიის მოცემული მომენტისათვის სხვადასხვა ერის წვლილი „საკაცობრიო კულტურის საგანძურში“, ჩვეულებრივ, არათანაბარია; ზოგი ინსტრუმენტის ხმა ნაკლებად ისმის, მაგრამ ეს არ ნიშნავს მის არსობრივ ნაკლოვანებას. მომავალშიც შეიძლება მანამდე მეორეხარისხოვნად ჩათვლილმა კულტურამ მეტად გამოიჩინოს თავი. ერის მოდერნისტული გაგების ძირითადი თეზისი ადვილად იკითხება თვით ამ სიტყვებიდან. კაცობრიობის ერებად დაყოფის ფაქტი ახალი ისტორიული მოვლენაა. მოდერნისტული მიდგომის მიხედვით, საფრანგეთის რევოლუციამდე ერები არ, არსებობდა, ხოლო ის ტომობრივი კავშირები ადამიანებს შორის, რომლებიც ერთი შეხედვით ეროვნულს ჰგავს, არსებითად განსხვავდება ერთმანეთისაგან თანამედროვე გაგებით და მათ ერთ საერთო კატეგორიაში ვერ მოვათავსებთ. მოსაზრების კრიტიკულ ანალიზს სხვაგან წარმოვადგენთ. აქ კი აღვნიშნავთ: ეროვნული ცნობიერება აყალიბებს ადამიანს ადამიანად. ცხოველებს არ გააჩნიათ ეროვნება. რელიგია და ეროვნება წარმოადგენენ ადამიანის განმასხვავებელ ნიშნებს, ადამიანისათვის ყველა ეროვნული განმასხვავებელი ნიშნის წართმევა უმძიმესი დანაშაულია მის წინაშე და მისი, როგორც პიროვნების დეგრადაციის დასაწყისი. დენაციონალიზაცია - ეს არის წინაპრების, წარსულის უპატივცემულობა, ადამიანის ეროვნული ფესვებიდან მოწყვეტა. ადამიანს შეუძლია შეინარჩუნოს მისი ადამიანური არსი მხოლოდ საკუთარი ეროვნული კულტურის ფარგლებში. ამიტომ ადამიანის კულტურა განუყრელადაა დაკავშირებული მის ეროვნებასთან; მხოლოდ საკუთარი ეროვნული კულტურის მეოხებით ეზიარება ადამიანი მსოფლიო ცივილიზაციას.

ისტორიული ბუნებრივი გარემო დიდ გავლენას ახდენს საუკუნეთა განმავლობაში მცხოვრები ხალხის მენტალიტეტზე, კულტურის თავისებურებაზე, ტრადიციებზე, ფოლკლორზე. აღნიშნული შეხედულების დამტკიცება ადვილად შესაძლებელია ბუნებრივი გარემოსა და მასში მცხოვრები ხალხის კულტურის თავისებურებათა შედარებითი განხილვით. ასევე დიდი ისტორია აქვს ერთა თანაცხოვრებას.

დღეს ერებს შორის ურთიერთობები განიხილება გლობალიზაციის კონტექსტში. ხშირად იმპერიული სულისკვეთების შენიღბვა ხდება აღორძინებისა და დემოკრატიის დროშით. ე. წ. გლობალისტური მსოფლხედვით ხდება ნაციონალური სახელმწიფოების პარალიზება და ინტეგრაციული პროცესების დაჩქარებით ერთიანი კულტურულ-პოლიტიკური ერთობლიობების შექმნა.

გერმანელი სოციოლოგი უ. ბეკი წიგნში „რა არის გლობალიზაცია“ აღნიშნავს: გლობალიზაცია ესაა დიალექტიკური პროცესი, რომელიც ქმნის ტრანსნაციონალურ კავშირებს და სივრცეს, აუფასურებს ლოკალურ კულტურებს და აბალი, მესამე კულტურის შექმნას უწყობს ხელს. ერების, კულტურების ხელოვნური შერწყმის მომხრე მთავრობების საქმიანობამ კაცობრიობა შეიძლება მძიმე პრობლემების წინაშე დააყენოს. ეს სიმპტომები დღევანდელობაში მრავლადაა ტერორიზმის, ლოკალური კონფლიქტებისა და სხვათა სახით. აქვე აღვნიშნავთ: მსოფლიოს ზიანს არ მოუტანს კულტურათა დიალოგი, საშიშია აგრესიული გლობალიზმი, რომელიც სხვათა ასიმილაციას გეგმავს და საბასუხო მძაფრ რეაქციასაც იღებს...

ლიტერატურა

ზ. გამსახურდია, 1992 - ზ. გამსახურდია, ღია წერილი საქართველოს ტელევიზიას: გაზ. „საქართველოს ცის ქვეშ“, 1992.

ზ. გამსახურდია, 1994 - ზ. გამსახურდია, რა არის ჩვენი სიცოცხლე? ბრძოლა! თბ., 1994.

დ. დანელია, 1981 - დ. დანელია, ირაციონალისტური ნაკადი თანამედროვე ბურჟუაზიულ კულტურაში, თბ., 1981.

ზ. კაკაბაძე, 1988 - ზ. კაკაბაძე, ფილოსოფიური საუბრები, თბ., 1988.

ე. კოდუა, 2001 - ე. კოდუა, კულტურის სოციოლოგია, თბ., 2001.

ე. რენანი, 1991 - ე. რენანი, რა არის ერი? თბ., 2001.

დ. უზნაძე, 1994 - დ. უზნაძე, ომის ფილოსოფია: გაზ. „სახალხო ფურცელი“, 1914, №148-155.

ვაჟა-ფშაველა, 1990 - ვაჟა-ფშაველა, კოსმოპოლიტიზმი და პატრიოტიზმი: თბ., 1990.

ა. ყულიჯანაშვილი, 2001 - ა. ყულიჯანაშვილი, კულტუროლოგია, თბ., 2001.

მ. წერეთელი, 1990 - მ. წერეთელი, ერი და კაცობრიობა, თბ., 1990.

ა. ჯორჯაძე, 1990 - ა. ჯორჯაძე, ერი და მამულიშვილობა, თბ., 1990.

ELENE GEGESHIDZE**ON THE CULTURE STUDY DEFINITION OF A NATION**

Nation is a historical phenomenon. National consciousness is reflected in a human being to determine his/her personality. Religion and nationality are the characteristic signs of a person. A person's culture is indispensable from his nationality and it is his/her national culture by means of which every individual is involved in the world civilization.

The basic mechanism for maintaining of the national phenomenon and its passing from generations to the generations that follow are not merely a biological signs but the cultural legacy, traditions, and historical and natural environment. Historical and natural environment exerts great impact on the mentality and on cultural peculiarities and traditions of the people living within a particular space for centuries. Similarly, of the great importance is the co-existence of a given nation with other nations. In the modern life the relationship of nations is defined in the context of the globalization. Globalization is a dialectical process that creates transnational-social links and space, debasing local cultures and promoting the third, new cultures.